

32001F0220

22.3.2001.

EIROPAS KOPIENU OFICIĀLAIS VĒSTNESIS

L 82/1

PADOMES PAMATLĒMUMS
(2001. gada 15. marts)
par cietušo statusu kriminālprocesā

(2001/220/TI)

EIROPAS SAVIENĪBAS PADOME,

ņemot vērā Līgumu par Eiropas Savienību, un jo īpaši tā 31. pantu un 34. panta 2. punkta b) apakšpunktu,

ņemot vērā Portugāles Republikas iniciatīvu ⁽¹⁾,

ņemot vērā Eiropas Parlamenta atzinumu ⁽²⁾,

tā kā:

(1) Saskaņā ar Padomes un Komisijas rīcības plānu par to, kā vislabāk īstenot Amsterdamas Līgumā par brīvības, drošības un tiesiskuma telpu paredzētos noteikumus, jo īpaši 19. punktu un 51. punkta c) apakšpunktu, piecos gados pēc Līguma stāšanās spēkā būtu jāizskata jautājums par cietušo atbalstu, veicot cietušo kompensēšanas sistēmu salīdzinošo analīzi un novērtējot iespējas rīkoties Eiropas Savienības līmenī.

(2) Komisija 1999. gada 14. jūlijā iesniedza Eiropas Parlamentam, Padomei un Ekonomikas un sociālo lietu komitejai paziņojumu, kura nosaukums ir "Cietušie noziedzīgos nodarījumos Eiropas Savienībā: pārdomas par normatīvajiem standartiem un rīcību". Eiropas Parlaments 2000. gada 15. jūnijā pieņēma rezolūciju par Komisijas paziņojumu.

(3) Īpašās Eiropadomes sanāksmes, kas notika Tampērē 1999. gada 15. un 16. oktobrī, secinājumos, jo īpaši to 32. punktā, noteikts, ka būtu jāizstrādā obligātie standarti par cietušo aizsardzību, jo īpaši par tiesas pieejamību un cietušo tiesībām uz kompensāciju par kaitējumu, tajā skaitā tiesu izdevumiem. Turklāt būtu jāizstrādā valstu programmas, lai finansētu pasākumus — gan valstiskus, gan nevalstiskus — palīdzībai cietušajiem un viņu aizsardzībai.

(4) Dalībvalstīm būtu jātuvina savi normatīvie akti tiktāl, ciktāl tas vajadzīgs, lai sasniegtu mērķi nodrošināt cietušajiem augstu aizsardzības līmeni, neatkarīgi no dalībvalsts, kurā viņi atrodas.

(5) Cietušo vajadzības būtu jāņem vērā un jārisina visaptverošā, saskaņotā veidā, izvairoties no daļējiem un nekonsistentiem risinājumiem, kas var nodarīt turpmāku kaitējumu.

(6) Tādēļ šā pamatlēmuma noteikumu mērķis nav tikai aizsargāt cietušā intereses kriminālprocesā šaurā nozīmē. Tie attiecas arī uz konkrētiem pasākumiem, lai palīdzētu cietušajiem pirms vai pēc kriminālprocesa, kas varētu mazināt noziedzīgā nodarījuma sekas.

(7) Pasākumi, lai palīdzētu cietušajiem, un jo īpaši noteikumi par kompensāciju un izlīgumu neattiecas uz risinājumiem, ko panāk civilprocesa kārtībā.

(8) Jātuvina tiesību normas un prakse attiecībā uz cietušo statusu un galvenajām tiesībām, jo īpaši viņu tiesībām uz tādu attieksmi, lai tiktu respektēta viņu cieņa, tiesībām sniegt un saņemt informāciju, tiesībām saprast un tikt saprastam, tiesībām uz aizsardzību dažādās procesa stadijās un tiesībām saņemt pabalstu sakarā ar dzīves apstākļu nepilnvērtību citā dalībvalstī, nevis tajā, kur izdarīts noziedzīgais nodarījums.

(9) Šā pamatlēmuma noteikumi tomēr neuzliek dalībvalstīm par pienākumu nodrošināt, lai attieksme pret cietušajiem būtu līdzvērtīga attieksmei pret lietas dalībniekiem.

(10) Svarīga ir specializēto dienestu un cietušo atbalsta grupu iesaistīšana pirms un pēc kriminālprocesa, kā arī tā laikā.

(11) Personām, kas nonāk saskarē ar cietušajiem, būtu jāsaņem piemērota un atbilstoša sagatavošana, jo tas ir būtiski gan cietušajiem, gan procesa mērķu sasniegšanai.

(12) Būtu jāizmanto dalībvalstīs esošās kontaktpunktu tīklu organizācijas, kuru pamatā ir vai nu tiesu sistēma vai cietušo atbalsta grupu tīkli,

⁽¹⁾ OV C 243, 24.8.2000., 4. lpp.

⁽²⁾ Atzinums sniegts 12.12.2000. (Oficiālajā Vēstnesī vēl nav publicēts).

IR PIEŅĒMUSI ŠO PAMATLĒMUMU.

1. pants

Definīcijas

Šajā pamatlēmumā

- a) "cietušais" ir fiziska persona, kam nodarīts kaitējums, tostarp fizisks vai morāls kaitējums, morālas ciešanas vai mantisks kaitējums, ko tieši izraisījusi darbība vai bezdarbība, kas ir kādas dalībvalsts krimināltiesību pārkāpums;
- b) "cietušo atbalsta organizācija" ir kādā dalībvalstī uz likuma pamata izveidota nevalstiska organizācija, kuras atbalsts cietušajiem tiek sniegts bez maksas un, saskaņā ar atbilstošiem nosacījumiem, papildinot valsts darbību šajā jomā;
- c) terminu "kriminālprocess" saprot saskaņā ar piemērojamiem valsts tiesību aktiem;
- d) terminu "process" saprot plaši, papildus kriminālprocesam tajā ietverot visus cietušo kontaktus ar jebkuru iestādi, valsts dienestu vai cietušo atbalsta organizāciju, saistībā ar viņu lietu pirms vai pēc kriminālprocesa vai tā laikā;
- e) terminu "izlīgums krimināllietās" saprot kā cenšanos — pirms kriminālprocesa vai tā laikā, un ar kompetentas personas starpniecību — sarunu ceļā panākt vienošanos starp cietušo un noziedzīgā nodarījuma izdarītāju.

2. pants

Cieņa un atzišana

1. Katra dalībvalsts nodrošina, lai cietušajiem būtu reāla un atbilstoša loma tās krimināltiesību sistēmā. Tā turpina pielikt visas pūles, lai nodrošinātu, ka pret cietušajiem procesa laikā izturas ar pienācīgu cieņu, un atzīst cietušo tiesības un likumīgās intereses, jo īpaši kriminālprocesā.

2. Katra dalībvalsts nodrošina, lai cietušie, kas ir sevišķi neaizsargāti, gūtu labumu no īpašā režīma, kas visvairāk piemērots viņu apstākļiem.

3. pants

Liecināšana un pierādījumu iesniegšana

Katra dalībvalsts nodrošina cietušajiem iespēju liecināt procesa laikā un iesniegt pierādījumus.

Katra dalībvalsts veic atbilstošus pasākumus, lai nodrošinātu, ka tās iestādes nopratina cietušos tikai tiktāl, ciktāl tas vajadzīgs kriminālprocesa nolūkam.

4. pants

Tiesības saņemt informāciju

1. Katra dalībvalsts nodrošina, lai cietušajiem, jo īpaši no pirmā kontakta ar tiesību aizsardzības iestādēm, būtu pieejama — ar

jebkuriem līdzekļiem, ko tā uzskata par piemērotiem un pēc iespējas plaši lietotā valodā — informācija, kas būtiska viņu interešu aizsardzībai. Minētā informācija ir vismaz šāda:

- a) dienestu vai organizāciju veidi, pie kā viņi var vērsties pēc atbalsta;
- b) kāda veida atbalstu viņi var saņemt;
- c) kur un kā viņi var ziņot par nodarījumu;
- d) procedūras pēc šāda ziņojuma un viņu loma saistībā ar šādām procedūrām;
- e) kā un kādos apstākļos viņi var saņemt aizsardzību;
- f) kādā mērā un ar kādiem noteikumiem viņiem ir pieejama
 - i) juridiskā konsultācija, vai
 - ii) tiesiskā palīdzība, vai
 - iii) jebkurš cits konsultāciju veids,ja, gadījumos, kas paredzēti i) un ii) apakšpunktā, viņiem ir tiesības to saņemt;
- g) prasības attiecībā uz viņiem, lai viņi būtu tiesīgi saņemt kompensāciju;
- h) ja viņi ir citas valsts rezidenti, tad jebkurš īpašs režīms, kas viņiem pieejams savu interešu aizsardzībai.

2. Visas dalībvalstis nodrošina, lai cietušie, kuri ir izteikuši tādu vēlmi, būtu informēti par

- a) savas sūdzības iznākumu;
- b) būtiskiem faktoriem, kas viņiem dod iespēju, kriminālvajāšanas gadījumā, sekot kriminālprocesa gaitai attiecībā uz personu, kuru sauc pie atbildības par pārkāpumiem, kas attiecas uz viņiem, izņemot atsevišķus gadījumus, kad tas var negatīvi ietekmēt lietas pienācīgu izskatīšanu;
- c) tiesas lēmumu.

3. Dalībvalstis veic vajadzīgos pasākumus, lai nodrošinātu, ka — vismaz gadījumos, kad cietušajiem var draudēt briesmas — apsūdzēto vai notiesāto personu atbrīvošanas gadījumā būtu iespējams pieņemt lēmumu par cietušā brīdināšanu, ja tas nepieciešams.

4. Tiktāl, ciktāl kāda dalībvalsts pēc savas iniciatīvas pārsūta 2. un 3. punktā minēto informāciju, tai jānodrošina, ka cietušajiem ir tiesības to nesaņemt, ja vien tajā sniegtā informācija nav obligāta atbilstīgi attiecīgā kriminālprocesa noteikumiem.

5. pants

Aizsardzība saziņas jomā

Katra dalībvalsts veic vajadzīgos pasākumus, lai, cik vien iespējams, mazinātu saziņas grūtības, kas attiecas uz cietušo piedalīšanos svarīgākajos attiecīgā kriminālprocesa posmos vai uz viņu izpratni par tiem, analogi tāda veida pasākumiem, ko tā veic attiecībā uz apsūdzētajiem.

6. pants

Īpaša palīdzība cietušajam

Katra dalībvalsts nodrošina, lai cietušajiem būtu pieejama konsultācija, kas minēta 4. panta 1. punkta f) apakšpunkta iii) punktā, ko sniedz bez maksas, ja ir attiecīgi nosacījumi, kas attiecas uz viņu lomu procesā, un, piemērotā gadījumā, tiesiskā palīdzība, kas minēta 4. panta 1. punkta f) apakšpunkta ii) punktā, ja viņiem ir iespējams iegūt lietas dalībnieka statusu.

7. pants

Cietušo izdevumi attiecībā uz kriminālprocesu

Katra dalībvalsts, saskaņā ar piemērojamiem valsts noteikumiem, dod cietušajiem, kuriem ir lietas dalībnieka jeb liecinieka statuss, iespēju saņemt atlīdzību par izdevumiem, kas radušies sakarā ar piedalīšanos kriminālprocesā.

8. pants

Tiesības uz aizsardzību

1. Katra dalībvalsts nodrošina cietušajiem un, attiecīgā gadījumā, viņu ģimenēm vai personām ar līdzīgu statusu atbilstošu aizsardzības līmeni, jo īpaši attiecībā uz viņu drošību un privātās dzīves aizsardzību, ja kompetentās iestādes uzskata, ka pastāv nopietns atriebības risks vai drošs pierādījums par nopietnu nodomu pārkāpt viņu privātās dzīves neaizskaramību.

2. Tādēļ, un neskarot 4. punktu, katra dalībvalsts garantē, ka vajadzības gadījumā iespējams pieņemt, kā daļu tiesas procesa, atbilstošus pasākumus, lai aizsargātu cietušo, viņu ģimeņu vai līdzīga statusa personu privāto dzīvi un fotoattēlus.

3. Katra dalībvalsts turpmāk nodrošina, lai netiktu pieļauts kontakts starp cietušajiem un noziedzīgā nodarījuma izdarītājiem tiesas telpās, ja vien kriminālprocesā tāds kontakts netiek prasīts. Tādam nolūkam attiecīgā gadījumā katra dalībvalsts pakāpeniski nodrošina, lai tiesas telpās būtu īpašas uzgaidāmās telpas cietušajiem.

4. Katra dalībvalsts nodrošina, lai tad, kad cietušie — jo īpaši neaizsargātākie — jāpasargā no sekām, ko var radīt liecības sniegšana atklātā tiesas sēdē, cietušajiem uz tiesas lēmuma pamata būtu tiesības liecināt veidā, kas dod iespēju sasniegt minēto mērķi, ar jebkuriem atbilstošiem līdzekļiem, kas ir savienojami ar dalībvalsts tiesību pamatprincipiem.

9. pants

Tiesības uz kompensāciju kriminālprocesā

1. Katra dalībvalsts nodrošina, lai noziedzīgās darbībās cietušajiem būtu tiesības saprātīgā laika posmā saņemt lēmumu par kompensāciju no apsūdzētā kriminālprocesā, izņemot atsevišķus

gadījumus, kad valsts tiesību aktos paredzēts, ka kompensācija piešķirama citā veidā.

2. Katra dalībvalsts veic piemērotus pasākumus, lai mudinātu apsūdzēto sniegt cietušajiem atbilstošu kompensāciju.

3. Ja vien tas nav steidzami vajadzīgs kriminālprocesa nolūkā, cietušajiem piederošo atgūstamo īpašumu, kas konfiscēts kriminālprocesa gaitā, atdod viņiem bez kavēšanās.

10. pants

Izlīgums krimināllietās kriminālprocesa gaitā

1. Katra dalībvalsts cenšas veicināt izlīgumu krimināllietās par nodarījumiem, attiecībā uz kuriem tās šāda veida pasākumus uzskata par atbilstošiem.

2. Katra dalībvalsts nodrošina, lai jebkuru vienošanos starp cietušo un likumpārkāpēju, kas panākta tāda izlīguma gaitā, varētu ņemt vērā.

11. pants

Cietušie, kuri ir citas dalībvalsts rezidenti

1. Katra dalībvalsts nodrošina, lai tās kompetentās iestādes varētu veikt atbilstošus pasākumus, lai līdz minimumam samazinātu grūtības, kas radušās sakarā ar to, ka cietušais ir citas, nevis tās valsts, kur noticis nodarījums, rezidents, jo īpaši attiecībā uz procesa organizēšanu. Šim nolūkam tās iestādēm jo īpaši būtu jāspēj

— izlemt, vai cietušais var sniegt liecību tūlīt pēc nodarījuma,

— pēc iespējas vairāk piemērot noteikumus par videokonferencēm un telefonkonferencēm, kas paredzēti 10. un 11. pantā 2000. gada 29. maija Konvencijā par Eiropas Savienības dalībvalstu savstarpējo palīdzību krimināllietās⁽¹⁾, attiecībā uz liecību iegūšanu no cietušajiem, kuri dzīvo ārzemēs.

2. Katra dalībvalsts nodrošina, lai cietušais, kurš cietis noziedzīgā nodarījumā citā dalībvalstī, nevis savā dzīvesvietas valstī, varētu iesniegt sūdzību savas dzīvesvietas valsts kompetentajām iestādēm, ja viņš to nespēja izdarīt dalībvalstī, kurā notika nodarījums vai, smaga noziedzīga nodarījuma gadījumā, nevēlējās to darīt.

Kompetentā iestāde, kurai iesniegta sūdzība, tiktāl, ciktāl tai pašai nav attiecīgās kompetences, tūlīt pārsūta sūdzību kompetentajai iestādei teritorijā, kurā izdarīts noziedzīgais nodarījums. Tādu sūdzību izskata saskaņā ar tās valsts tiesību aktiem, kurā izdarīts noziedzīgais nodarījums.

12. pants

Dalībvalstu sadarbība

Katra dalībvalsts, vai nu izmantojot tīklus, kas tieši saistīti ar tiesu sistēmu, vai saites starp cietušo atbalsta organizācijām, veicina, attīsta un uzlabo sadarbību starp dalībvalstīm, lai sekmētu cietušo interešu efektīvāku aizsardzību kriminālprocesā.

⁽¹⁾ OV C 197, 12.7.2000., 1. lpp.

13. pants

Specializētie dienesti un cietušo atbalsta organizācijas

1. Katra dalībvalsts, vai nu savos valsts dienestos nodrošinot speciāli sagatavotu personālu vai atzīstot un finansējot cietušo atbalsta organizācijas, procesa ietvaros, veicina cietušo atbalsta sistēmu iesaistīšanu, kuras atbild par cietušo sākotnējās uzņemšanas organizēšanu, par cietušo atbalstu un palīdzību viņiem pēc tam.

2. Katra dalībvalsts veicina darbību, ko tāds personāls vai cietušo atbalsta organizācijas veic procesā, jo īpaši attiecībā uz šādām darbībām:

- a) informācijas sniegšana cietušajiem;
- b) palīdzība cietušajiem atbilstīgi viņu tiešajām vajadzībām;
- c) ja vajadzīgs un iespējams, cietušo pavadīšana kriminālprocesa laikā;
- d) palīdzība cietušajiem, pēc viņu lūguma, pēc kriminālprocesa beigām.

14. pants

Personāla, kas iesaistīts procesā vai kā citādi nonāk saskarē ar cietušajiem, profesionālā sagatavošana

1. Ar savu valsts dienestu starpniecību vai finansējot cietušo atbalsta organizācijas, katra dalībvalsts veicina iniciatīvas, kas dod personālam, kurš iesaistīts procesā vai kā citādi ir saskarē ar cietušajiem, iespēju saņemt atbilstošu sagatavošanu, jo īpaši attiecībā uz neaizsargātāko grupu vajadzībām.

2. Šā panta 1. punkts jo īpaši attiecas uz policistiem un praktizējošiem juristiem.

15. pants

Praktiskie apstākļi, kas attiecas uz cietušo stāvokli procesā

1. Katra dalībvalsts veicina to, lai attiecībā uz procesu vispār un īpaši struktūrās, kurās var ierosināt krimināllietu, pakāpeniski tiktu radīti vajadzīgie apstākļi, kas novērstu turpmāka kaitējuma nodarīšanu cietušajiem un to, ka viņi tiek pakļauti nevajadzīgam spiedienam. Tas jo īpaši attiecas uz cietušo pareizu sākotnējo uzņemšanu, un apstākļu izveidi, kas atbilst viņu stāvoklim, attiecīgajās struktūrās.

2. Šā panta 1. punkta nolūkā katra dalībvalsts jo īpaši pievērš uzmanību apstākļiem tiesās, policijas iecirkņos, valsts dienestos un cietušo atbalsta organizācijās.

16. pants

Teritoriālā darbības joma

Šo pamatlēmumu piemēro Gibraltāram.

17. pants

Īstenošana

Dalībvalstīs stājas spēkā normatīvie un administratīvie akti, kas vajadzīgi, lai panāktu atbilstību šim pamatlēmumam:

— attiecībā uz 10. pantu — 2006. gada 22. martā,

— attiecībā uz 5. un 6. pantu — 2004. gada 22. martā,

— attiecībā uz pārējiem noteikumiem — 2002. gada 22. martā.

18. pants

Novērtējums

Datums, kas minēti 17. pantā, katra dalībvalsts nosūta Padomes Ģenerālsekretariātam un Komisijai noteikumus, ar kuriem ievieš valsts tiesību aktos prasības, kas noteiktas ar šo pamatlēmumu. Gada laikā pēc katra no minētajiem datumiem Padome, izmantojot ziņojumu, ko sagatavojis Ģenerālsekretariāts uz dalībvalstu iesniegtās informācijas pamata, un Komisijas iesniegtu rakstisku ziņojumu, novērtē pasākumus, ko dalībvalstis veikušas, lai panāktu atbilstību šā pamatlēmuma noteikumiem.

19. pants

Stāšanās spēkā

Šis pamatlēmums stājas spēkā dienā, kad to publicē Eiropas Kopienų Oficiālajā Vēstnesī.

Briselē, 2001. gada 15. martā

Padomes vārdā —

priekšsēdētāja

M-I. KLINGVALL